

הדגמה

הוראה הוליסטית של סיפור

סיפור: מעשה ברבי פנחס ובשני שקים של גרעיני שעורה

מקור הטקסט: מדרש רבה לספר דברים (פרשה - ג' עקב)

הסיפור יצא גם ביחידה הדיגיטלית [ואהבת לרעך כמוך](#), בתוכנית הלימודים תרבות יהודית־ישראלית.

[קישור לסיפור](#)

ההדגמה מותאמת ללומדים **בשלב רכישת הקריאה והכתיבה** – כיתות א-ב (גילים 5-8).

פיתוח יחידת ההוראה: פרופ' מיכל שני וד"ר אסתי תאומים־בן־מנחם, תשפ"ה

ההדגמה בנויה לפי ארבעת השלבים של מודל ההוראה ההוליסטי.

היערכות לקראת המפגש עם הטקסט	
סיפור מעובד על פי טקסט מהמקורות היהודיים. הסיפור הוא על שני חברים עניים שלא היה להם רכוש או כסף רק את השקים, נתנו לרבי פנחס לשמור עבורם שני שקים עם גרעיני שעורה. במשפט הפתיחה מוצגות הדמויות הראשיות – שני חברים, שניהם עניים מאוד, רק בגדיהם לגופם ולהם שני שקים של גרעיני שעורה שליטו. האירוע המאתגר – הם אינם מוצאים עבודה, יוצאים לעיר אחרת "לחפש את מזלם" ומוסרים את השקים לרבי פנחס כדי שישמור עליהם. נקודת המפנה היא כאשר רבי פנחס רואה שהחברים אינם חוזרים לעיר הוא מבין כי גרעיני השעורה יכולים להתקלקל. רבי פנחס "זרע את גרעיני השעורה, הזרעים נבטו וצמחו, וכאשר הבשילו השעורים קצר אותן והכניס את הגרעינים שלהן לשקים גדולים יותר" וכך במשך שבע שנים במהלכן בנה מחסן גדול. שיא הסיפור הוא כשהחברים חוזרים לעיר ורואים ערמות של שקים עם גרעיני שעורה. ההתרה – החברים שמחו ורבי פנחס לא ביקש שכר. הסגיר מאז לא חסר לחברים דבר כל חייהם.	ניתוח מבני, תוכני ולשוני של הטקסט המידעי

האתגרים (המאפיינים) הלשוניים הייחודיים התואמים את התוכן	אוצר מילים: מילות תוכן, כגון שעורה וגרעינים. צירופי סמיכות, כגון גרעיני-שעורה וחלקת-שדה. שמות תואר, כגון זחלן, עניים מאוד, שקי שעורים קטנים ויקרים. פעלים, כגון נבטו צמחו, הבשילו זרע וקצר. אוצר מילים רגשי: בטקסט יש מילים המתארות רגשות באופן ישיר, לדוגמא: רבי פנחס התחיל לדאוג.
ניסוח מטרות ההוראה: ידע, מיומנויות וערכים	ידע: היכרות עם הסיפור, תוכן מפורש מפורשות (השקים הושארו והחברים לא חזרו לקחת אותם), פירוש ופרשנות (החשש מכך שהגרעינים יתקלקלו מוביל להחלטה של רבי פנחס לחרוש, לזרוע ולקצור מדי שנה) ואוצר מילים. הבנה של הרעיונות המרכזיים בסיפור – אחריות ושמירה על משהו שהופקד בידך; דאגה לאחר. מיומנויות: באמצעות המטלות יכללו איתור מידע על התרחשויות בסיפור על רצף זמן, היסקים על מניעים להתנהגות של הדמויות, קישור חוויות אישיות לסיפור ושיחה על סיפורים דומים. ערכים: לדוגמא, השבת אבדה, לקיחת אחריות (על משהו ששומרים עליו), חברות, נתינה מעבר למצופה, חריצות, נדיבות, אהבת הזולת.
אתגרים קוגניטיביים	הבנת הסיפור ולשון הטקסט (אוצר מילים ותחביר). בסיפור יש <u>קשרי זמן</u> כגון לפני שנים רבות, כשחלפה שנה, כעבר שבע שנים, מאז לא חסר לחם להם ולבני ביתם. הבנה המבוססת <u>היסק קוגניטיבי</u>, לדוגמא החברים זכה בנתרו את שקי השעורים הקטנים ורבי פנחס הראה להם ערמות ערמות של שקים שכל אחד מהם מלא גרעיני שעורה. היסק קוגניטיבי נוסף – מדוע נכתב כי "לבסוף נאלץ לבנות מחסן גדול יותר"? דוגמה נוספת: מחשש שגרעיני השעורה שהושארו ירקבו, רבי פנחס מתחיל לגדל אותם וממשיך כמה שנים. הוא לא רק שומר אלא מעלה את ערך מה שהושאר.
אסטרטגיות ההוראה	<u>קריאה דיאלוגית</u> – הקראה המלווה בשיחה טרום-המפגש עם הסיפור, במהלך הקריאה של הסיפור ובעקבותיה. הקראות חוזרות. תכנון מראש של שאלות המפתחות הבנה ברמות שונות אשר יועלו במהלך הקראת הסיפור או לאחר סיום הקריאה, הכנה מראש של רעיונות גלויים (הבנה של מילים, משמעות של משפטים, רצף התרחשות) היסקים מבוססי טקסט ופעילויות לאיתור קשרים שאינם מפורשים בין יחידות תוכן.

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

עידוד לקישור התוכן לידע העולם, לחוויות ולהתנסויות אישיות. הוראה מפורשת של לשון הטקסט ושימוש חוזר בו במהלך השיחות. קישור מתמיד בין הידע בטקסט לידע של תלמידים.	
---	--

שליבים בהוראה לקידום הבנה והפקה של טקסטים

שלב ראשון פעילויות טרום-המפגש עם הטקסט	
הצעות דידקטיות	יעדים ופעולות המקדמות את השגתם
מקריאים את שם הסיפור.	מכירים את שם הסיפור. מגלים עניין בשם הסיפור.
שואלים על שקי השעורה – מהי שעורה? מה עושים מגרעינים של שעורה? אפשר להביא שעורה ואפשר לצפות בתמונות של שעורה ושדות של שעורה. מראים תמונה של שעורה בשדה ומסבירים כי את הגרעינים אפשר גם לזרוע ומהם צומחת שוב שעורה. לגרעינים יש ערך כספי. את גרעיני השעורה טוחנים ומכינים מהם קמח. מקמח מכינים לחם, עוגות מאפים.	מרחיבים ידע עולם.
שואלים את הילדים האם הם נתנו פעם למשהו לשמור על חפץ יקר לליבם?	יוצרים חיבור ראשוני אישי-רגשי ליצירה. למשל, מעלים חוויות הקשורות לנושא הסיפור ולמסר שלו.

מבקשים מהילדים להסביר: מהו החפץ, מדוע רצו שישמרו עליו? למי נתנו לשמור עליו? כמה זמן שמרו עליו? האם הם קבלו את החפץ בחזרה?	
משוחחים עם הילדים על מילים מהותיות להבנת הסיפור לפני הקראתו. פעילות זו תתואם לפי הצורך. רצוי להימנע בהצפה של מילים. יש ערך גם להבנת המילה מתוך ההקשר המילולי והחזותי. מילים חשובות להבנת הטקסט הן שק, שקי-שעורים שמירה ועוני.	מכירים אוצר מילים מהטקסט.
רבי פנחס חי בישראל לפני כאלפיים שנה. הוא היה איש צדיק, נדיב, אוהב בני אדם, ובעל מידות טובות. שואלים מדוע החברים נתנו דווקא לרבי פנחס לשמור על שקי השעורה היקרים ליבם? משוחחים על אמון, ביטחון, לסמוך על משהו.	מכירים את הרקע של גיבור הסיפור.
שלב שני קריאה של הטקסט ותהליך הטקסט	
(ראו קריאה דיאלוגית – מודל הוראה הוליסטי, הנחיות ודגשים). הקריאה צריכה להיות נינוחה כך שהתלמידים יוכלו ליהנות מסיפור מוקרא ולדמיין את המתואר בסיפור. הקריאו בקריאה הבעתית. השתמשו באמצעי ביטוי נוספים העומדים לרשותכם כמו הבעות פנים, תנועות גוף וטון דיבור פרזודיה. אפשר להאזין להקראה של הטקסט (קישור לסיפור בגרסה דיגיטלית).	מאזינים לסיפור המוקרא.
מתעכבים על חלקים בסיפור שהתלמידים מגלים בהם עניין ומאפשרים להם להגיב.	מגיבים לסיפור.
מזמינים את התלמידים לשתף במחשבות שעלו בהם במהלך קריאת הסיפור. חשוב להיות פתוחים לתגובות שונות ולמנעד רגשות שהתעוררו. שואלים את התלמידים איך הסיפור בעיניהם – האם היה מעניין? האם אהבו אותו?	משוחחים על חווית הקריאה משתפים בחוויה האישית.

מבקשים מהתלמידים להסביר את תשובתם.	
שואלים שאלות שעלו המהלך ההאזנה והקריאה.	אפשר לבקש מהתלמידים לשאול שאלות על הטקסט. האם יש מילים שלא הובנו או התרחשות שלא הובנה. שאלות אלה יכולות לקבל מענה בפעילויות נוספות בהמשך.
קריאה חוזרת של הסיפור והעמקה בו	
קריאה חוזרת של הסיפור והעמקה בו: איתור מידע מפורש, יצירת היסקים, פירוש, פרשנות ואינטגרציה תהליך ההבנה ייעשה באמצעות דיאלוג עם הטקסט ובדיאלוג בין הילדים על הרעיונות וההתרחשויות בסיפור. השיח הדיאלוגי יתנהל בהנחיית הגננת ובשאלות המזמינות לתגובה. יחד עם הילדים נבנה את משמעות הסיפור ונעמיק ברעיונות – נפרש ונבהיר, ניתן פרשנויות שונות, נשלים פערים וננסח תובנות.	
עונים על שאלות ונושאי השיחה מהזיכרון (<u>אחזור</u>) או תוך התבוננות וקריאה חוזרת של הטקסט (<u>ציטוט מהטקסט</u>). ממספרים אירועים על-פי רצף: * שני חברים עניים השאירו שקים עם גרעיני שעורה אצל רבי פנחס כדי שישמור עליהם * כשחלפה שנה והחברים לא חזרו, רבי פנחס זרע את הגרעינים * מהגרעינים צמחו שעורים חדשים ורבי פנחס קצר אותם ואסף את הגרעיני לשקים גדולים. * כך עשה רבי פנחס שנה אחר שנה, חרש וזרע וקצר את השעורה * לאחר שבע שנים שבו החברים וקיבלו ערמות של שקי שעורה בביו של רבי פנחס. * החברים שמחו מאוד, הודו לרבי פנחס ומאז לא היו עניים.	מבינים את הרצף הסיפורי (כרונולוגי וסיבתי). מבינים את קורותיהן של דמויות ביצירה. מבינים את העלילה במישור הפעולה של הדמויות.
שואלים איך הרגישו החברים העניים בתחילת הסיפור? מעלים אוצר מילים כמו <u>מחסור</u>, <u>עצב</u>, <u>תקווה</u> (למצוא מזל במקום אחר), <u>אמן</u> ברבי פנחס. <u>מסיקים</u> כי רבי פנחס קיבל את השעורים אך לא ידע לכמה זמן הוא צריך לשמור עליהם.	משוחחים על הרעיונות בסיפור בהתבסס על תוכן הסיפור מפרשים ומפרשים התרחשויות, התנהגויות ורגשות.

מבינים למה רבי פנחס היה <u>מודאג</u> כשעברה שנה והחברים לא חזרו לקחת את שני השקים- <u>מאתרים את המידע המפורש</u> : כְּשֶׁחֲלָפָה שָׁנָה וְשָׁנִי הַחֲבֵרִים לֹא שָׁבוּ הִתְחִיל רַבִּי פִּינְחָס לְדַאֵג. הגרעינים יתקלקלו אם הם ישארו במחסן, אִמָּר בְּלִבּוֹ, וְכִשְׁהֶעֱנִיִּים יָשׁוּבוּ לְבֵיתָם לֹא יִהְיֶה לָהֶם מָמָה לְהַכִּין קֶמַח וְהֵם לֹא יוּכְלוּ לְאַפֹּת לָחֶם. משוחחים על כך שרבי פנחס היה מודאג גם שהגרעינים יתקלקלו וגם שלא יהיה לעניים מה לאכול. משתמשים בפעלים של הטקסט – <i>חרש, זרע, קצר, אסף (ליקט), שמר, בנה</i> מחסן פעלים על השעורה – <i>נבטו, צמחו, הבשילו</i> <u>מפרשים ומסיקים</u> כי גרעינים שעומדים זמן רב יכולים להתקלקל ולא יוכלו להשתמש בהם להכנת קמח ולאפייה של לחם. <u>מאתרים מידע ומסיקים</u> מדוע רבי פנחס ממשיך שבע שנים לזרוע לקצור וללקט שעורים? החברים לא חזרו. <u>משערים</u> מדוע החברים לא חזרו לרבי פנחס? שואלים מה חשבו החברים העניים שיקבלו מרבי פנחס אחרי שבע שנים? למה הם ציפו? ממה החברים הופתעו? <u>חושבים</u> מדוע המעשה של רבי פנחס מיוחד? מה אפשר ללמוד על רבי פנחס מהמעשה שעשה? (מקשרים לתיאורו לפני המפגש עם הסיפור) כתוב כי החברים הודו לרבי פנחס. מסבירים את המילה הודו וחושבים כיצד הודו לו- מה אמרו ומה עשו?	
שואלים: למי דאג רבי פנחס? משוחחים על כך שהדאגה של רבי פנחס הייתה גם כלפי החברים העניים וגם לגרעיני השעורים- שלא יתקלקלו. מה עשה רבי פנחס בעקבות דאגתו?	מבינים נקודות מבט שונות של הדמויות כלפי אירוע ומגיבים אליהן.

משוחחים על כך שהדאגות האלה הובילו אותנו למעשה – לזרוע לקצור ולאסוף כל שנה את השעורים.	
שלב שלישי פעילויות לאחר המפגש עם הטקסט	
מומלץ לחזור לקרוא את הסיפור פעם נוספים. <u>קריאה תיאטרלית</u> הקריאה יכולה להיות תיאטרלית ולשתף את התלמידים. אפשר להסתייע באביזרים או בתמונות להמחשה (מצגת עם תמונות רקע של שקי שעורה). התלמידים יקחו תפקידים ויקראו את התפקיד שלהם בצורה אקספרסיבית, פרוזודית מתאימה. לדוגמא הקטע הבא: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי פִּינְחָס, אָמְרוּ הַשָּׁנִים, "זֹכֵר אַתָּה אֶת שְׁקֵי הַשְּׁעוּרִים שֶׁהִשְׁאֲרָנוּ בְּבֵיתְךָ?" שָׂמַח רַבִּי פִּינְחָס לִרְאוֹתָם וְעָנָה: "בְּרוּכִים הַשָּׁבִים! בּוֹאוּ אַחֲרַי וְתִרְאוּ אֶת הַשְּׁעוּרִים שְׁלָכֶם. <u>קריאה בחברותא</u> הסיפור מתאים לקריאה בחברותא – קריאה שיתופית בה זוג לומדים וטקסט – כל אחד קורא קטע בסיפור. מאזינים לקריאה האחד של השני ועוקבים אחר הכתוב. פעילות זו מפתחת את הקריאה ותורמת להבנת הסיפור.	קוראים את הסיפור בקריאה חוזרת עצמית או שיתופית.
מעודדים את התלמידים לשוחח ולכתוב על נושאים שמעניינים אותם בעקבות קריאת הסיפור. כותבים מכתב תודה מהחברים העניים לרבי פנחס. משלבים במכתב את אוצר המילים עימו נפגשו. כותבים מה היו מציעים לחברים מהסיפור לעשות לאחר שקיבלו מרבי פנחס שקים רבים מלאים בגרעיני שעורה.	משוחחים וכותבים בעקבות קריאת הסיפור/

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

אפשר לצייר ולכתוב קומיקס על ההתרחשות בסיפור.													
משוחחים וכותבים על חוויות המתקשרות לסיפור. לדוגמא מספרים על חפץ שנתנו לשמירה, מציירים אותו. כותבים מכתב למי ששומר על החפץ האהוב.	מקשרים את תוכן הסיפור לעולם החוויות האישי.												
אפשר לעודד את התלמידים לשחזר את הסיפור בדרכים מגוונות: באמצעות תיאטרון קריאה או סיפור בקול באופן עצמאי או שיתופי.	משחזרים את הסיפור.												
מציגים את הסיפור על "התרנגולים שהפכו לעיזים" (ראו טקסט לגן המתאים לעיבוד לכיתה ב'). משוחחים על <u>מה דומה ומה שונה</u> בין שני הטקסטים מהמקורות היהודיים – זהו תהליך של אינטגרציה:	כותבים סיפור בעקבות הסיפור שקראנו.												
<table border="1"> <thead> <tr> <th>הדומה</th><th>השונה</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>עברו כמה שנים עד שהמפקידים / מאבדים חזרו</td><td>אבדה לעומת הפקה לשמירה</td></tr> <tr> <td>מוצא האבדה / השומר עשו מעבר למה שנדרש מהם</td><td>בעלי חיים לעומת צמחים</td></tr> <tr> <td>מוצא האבדה / השומר השקיעו מאמץ רב להגדיל את הערך של מה שניתן להם</td><td></td></tr> <tr> <td>המפקידים / המאבדים יצאו נשכרים</td><td></td></tr> <tr> <td>מוצא האבדה והשומר לא ביקשו לעצמם מאומה</td><td></td></tr> </tbody> </table>	הדומה	השונה	עברו כמה שנים עד שהמפקידים / מאבדים חזרו	אבדה לעומת הפקה לשמירה	מוצא האבדה / השומר עשו מעבר למה שנדרש מהם	בעלי חיים לעומת צמחים	מוצא האבדה / השומר השקיעו מאמץ רב להגדיל את הערך של מה שניתן להם		המפקידים / המאבדים יצאו נשכרים		מוצא האבדה והשומר לא ביקשו לעצמם מאומה		
הדומה	השונה												
עברו כמה שנים עד שהמפקידים / מאבדים חזרו	אבדה לעומת הפקה לשמירה												
מוצא האבדה / השומר עשו מעבר למה שנדרש מהם	בעלי חיים לעומת צמחים												
מוצא האבדה / השומר השקיעו מאמץ רב להגדיל את הערך של מה שניתן להם													
המפקידים / המאבדים יצאו נשכרים													
מוצא האבדה והשומר לא ביקשו לעצמם מאומה													
ניתן לשוחח על המעשה של רבי פנחס, מה זה דרש ממנו, האם היה חייב במשך כל השנים להמשיך לגדל את השעורה? חושבים איך יכלו החברים בסיפור להודות לרבי פנחס?	מעניקים פרשנויות אישיות לסיפור.												
משוחחים על המעשה של רבי פנחס ושואלים: מה זה דרש ממנו? האם היה חייב במשך כל השנים להמשיך לגדל את השעורה? חושבים איך יכלו החברים בסיפור להודות לרבי פנחס?	מעניקים פרשנויות אישיות ליצירה – דעות ועמדות.												
מתבוננים קוראים ומשוחחים על סיפורים נוספים בהם נותנים משהו לשמירה.	מקשרים את הרעיונות והמסקנות מהסיפור ליצירות האחרות.												

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

דוגמה לסיפור: " מחלת הגעגועים של סולי " מאת נורית זרחי, איירה טלי מנשה תקציר הסיפור: הילדים נסעו והשאירו את הכלבה סולי אצל סבתא. אבל סולי מתגעגעת לילדים. איך תתרפא סולי ממחלת הגעגועים? משוחחים על הדומה והשונה בין הסיפורים.	
הקשבה והשתתפות בשיחה המקדימה את הכתיבה. אפשר להיעזר במבדק הכתיבה לכיתה ב באשר לאופן ההובלה וההנחיה של הפעילות (מדריך למורה).	כותבים סיפור דומה לסיפור שקראנו ומאיירים אותו.
הצעות נוספות לתיהלוך המפגש עם הסיפור אפשר למצוא בפורטל תרבות יהודית-ישראלית .	